

Színház- és Filmművészeti Egyetem Doktori Iskola

A KÖSZÍNHÁZ MINT KÖZÖSSÉGI TÉR
Művészetközvetítés és kapcsolódás a városhoz

A doktori értekezés tézisei

Neudold Júlia Márta

2019

Témavezető: dr. Upor László, egyetemi tanár

A kőszínház mint közösségi tér – Művészetközvetítés és kapcsolódás a városhoz

Meglátásom szerint tendencia, hogy Magyarországon a repertoárt játszó kőszínházak működése kiegészül művészetközvetítő szakembereket foglalkoztató színházközvetítő részlegekkel, melyek tevékenységükkel a színház társadalmi felelősségvállalását erősítik, új funkciókkal bővítve az intézményt.

Németországban a színházi intézményekhez szervesen kapcsolódó színházpedagógiai munkát közvetítő tevékenységként definiálják, amely szabad, konstruktív kapcsolódási lehetőséget teremt a színházművészet és az egyes emberek között. E határterületen a különböző tevékenységi formák pedagógiai célok és művészeti motivációk mentén szerveződnek; nagy változatosságot mutat, hogy melyik aspektus mikor és miként válik meghatározóvá a munkafolyamatokban. A praxishoz és a hozzá kötődő interdiszciplináris tudományterülethez egyetemi képzések kapcsolódnak.

Doktori értekezésemben megvizsgálom, hogy milyen okok, célok, feladatok és intézményi sajátosságok szervezik ma ezeket a funkcióbővülésként is felfogható, egymástól igen különböző tevékenységeket magyar és német kőszínházakban.

Célok a színházközvetítés területén

A színház felelős azért, hogy a fiatal korosztállyal megszerettesse, megismertesse a színházat és a művészetet, hogy nézni tanítson, és részt vállaljon az esztétikai nevelésben.

A színház felelős azért, hogy átgondoltan vegyen részt a kulturális képzésben – együttműködjön a közoktatást végző iskolákkal, amelyekben a művészeti nevelés jelenleg egyre inkább háttérbe szorul. Feladata az oktatás partnereként működni, kiegészítve és szélesítve a szabadidő konstruktív eltöltését támogató tevékenységkínálatot, valamint az esztétikai művészeti tudatosság és kifejezőképesség kompetenciájának fejlesztési lehetőségeit.

Egy színháznak felelőssége és érdeke, hogy feltérképezze saját hatását és nézői, társadalmi igényekre érzékenyedjen – kommunikációs csatornarendszert kell kiépítenie, hogy lépést

tartson a gyorsan változó környezetével, kapcsolódni tudjon a jelen valóságához, változni és változtatni legyen képes.

A színház felelősséggel tartozik a kulturális és szociális részvétel esélyegyenlőségének erősítéséért, a kulturális demokráciáért.

Véleményem szerint egy színháznak, főleg egy állami fenntartású színháznak feladata, hogy – ősi eredetéhez visszatérve – fórumként működjön, és felelősen vegyen részt a város életében.

Összefoglalva: a színháznak kulturális és társadalmi jövőképet kell kialakítani.

Kíváncsiságom fő iránya az utolsó két felelősségi kör. Vajon egy kőszínház keretei közé beférnek-e olyan részvételi színházi törekvések, melyek a hagyományos polgári színházak esztétikájával és munkamódszereivel szöges ellentétben állnak? Kutatásom eredményeképpen állítom, hogy a hagyományos keretek megváltoztathatók.

Feladatok a színházközvetítés területén

A kőszínházi színházközvetítés területén több szempont szerint lehet megfogalmazni és rendszerezni a feladatokat. Öt nézőpontból vizsgálom meg ezeket. A közművelődés feladatrendszerének releváns momentumait összegyűjtve, a művészetközvetítés különböző stílusai szerint, a színházi intézmény szempontjából, pedagógiai szempontból és a magyar színházi nevelés tágabb területének szakmai szempontjából.

A színházközvetítés formái

Bemutatom és rendszerezem, milyen színházközvetítési formák jelentkeznek kőszínházakban a különböző feladatokhoz kötötten. A németországi rendszerezési elveket követem – főként Ute Pinkert *A közvetítés struktúrája I.* című tanulmányára támaszkodva –, de a magyar helyzet és az itt jellemző formai gazdagság szerint kiegészítem ezt. A rendszerezés keretében három alapvető kategória rajzolódik ki:

A *belső* közvetítés dimenziójába sorolhatók a színházközvetítés azon formái, melyek a személyes szereplésre, az aktív színjátszásra vagy színházcsinálásra építenek (pl. színházi ifjúsági klubok, színjátzó csoportok).

Az *immanens* dimenzióba azok a közvetítési momentumok tartoznak, melyek valamilyen művészeti produktum és a nézők/résztevők közti erőterben valósulnak meg (pl. előadáshoz kapcsolódó ráhangoló és feldolgozó foglalkozások, közönségtalálkozók, beavató színház, TIE előadások).

A *külső* közvetítés dimenziójába tartozik a közönségnevelés területe (audience development) és az új nézői rétegek megszólítása, valamint a színház kinyitása, részvételt kínáló lehetőségei – melyek a kulturális hozzáférés esélyegyenlőségét növelik (pl: mobil és közösségi színházi projektek, repertoár alakítása).

A színházközvetítés története

A második fejezetben történeti szempontból vizsgálom a színházpedagógia fejlődését a két országban. Bemutatom Ute Pinkert *A színházközvetítés struktúrái II.* című tanulmányára támaszkodva, hogy milyen társadalmi elvárások, kultúrpolitikai történések és színházművészeti törekvések befolyásolták a németországi színházi intézményekhez kötődő színházpedagógia szakmai területének fejlődését. A német színházpedagógia történetiségére reflektálva sorra veszem a magyar kőszínházi gyakorlat történeti hasonlóságait és különbségeit.

Az ifjúság elmaradása miatt a 70-es években a magyar színházak is fokozott figyelemmel fordultak a közönségnevelés feladatai felé. Ennek ellenére a 80-as években megjelenő drámapedagógiai mozgalom, majd a független színházi nevelési társulatok megalakulása, ezeknek a nemzetközi kapcsolatai és az angolszász gyakorlat erős hatása sokáig szinte érintetlenül hagyta a kőszínházi intézményrendszert. A németországihoz hasonló komplex színházközvetítő programok kőszínházakban a 2010-es években kezdtek kiépülni, a gyerek- és ifjúsági színházakban viszont már a 90-es évektől jelentek meg úttörő kezdeményezések. Az intézményes színházi struktúra és a független színházi nevelési társulatok tapasztalatainak elkülönülése megszűnőben van, jelenleg együttműködések és közösen meghatározott stratégiai célok segítik a szakma fejlődését.

Az ÖrkenyKÖZ műhely felépítésének bemutatása

A műhely felépítésének történetével bemutatom egy repertoárt játszó kőszínház funkcióbővülésének lépcsőit és nehézségeit, hogy miként válhat egy ilyen komplex program a színház szerves részévé. Rávilágítok arra, hogy a magyarországi színházi nevelési gyakorlatban nincs egy speciális módszertan, és nincsenek speciális pedagógiai vagy művészeti célok sem egy kőszínházban a színházi nevelés többi színteréhez képest, viszont az intézményi működésből és a repertoárból, annak művészi milyenségéből következnek speciális feladatok és formák is, könnyebbségek és nehézségek egyaránt.

Az Örkeny Színházban 2012 óta, idén nyolcadik éve működik a komplex művészetközvetítő és közösségi program, amely a színházi repertoár előadásait egészíti ki, közösségi térré alakítva az intézményt. Az ÖrkenyKÖZ műhely eseményeit tízfős csapat tervezi, vezeti és koordinálja, a színház szerves részeként működik, eddig több mint 10 000 emberrel kerültünk interakcióba, a 2018/2019-es évadban több mint 180 közösségi eseményt rendeztünk meg a pedagógia és a művészet határterületén.

Művészetközvetítő tevékenységet végzünk, a színházra és a művészetre való fogékonyságot fejlesztjük. A színházat nyitott fórumként működtetjük, ahol közönség, művészek, tanárok, diákok, gyerekek, iskola és színház együttműködnek. Kreativitást és kommunikációs készségeket erősítünk, empátiára ösztönzünk, valamint a színházhoz kapcsolódó közösségeket építünk. Színházi előadásokat és közösségi alkotófolyamatokat hozunk létre. Módszertani kutatást és képzést végzünk a színházpedagógia területén.

Kínálunk különböző típusú nyílt próbákat, közönségtalálkozókat és színházbejárásokat, színházi gyakorlatokból felépülő ráhangoló, feldolgozó és előadás-elemző workshopokat, improvizációs gyakorlatokra és drámajátékokra épülő közösségi játékokat, a repertoár témafelvetéseire épülő kulturális és közéleti beszélgetéseket, vitákat, fiatalokat megszólító színházi szabadiskolát, tanári módszertani tréningeket és tanítási segédleteket, online interaktív műsorfüzetet kvízzjátékokkal. A repertoárhoz kapcsolódó programjaink mellett olyan új projekteken dolgozunk, melyek a színház és a város kapcsolatát erősítik, a civil lakosságot vonva be olyan közösségi alkotófolyamatokba és foglalatosságokba, amelyek a résztvevők történeteire és problémáira épülnek.

Az ÖrkényKÖZ műhely belső és az immanens közvetítési dimenzióhoz kapcsolódó tevékenységeinek formai gazdagsága kiemelkedő a magyar kőszínházi viszonylatban, ezek a programok a ház infrastrukturális kapacitását teljes mértékben kihasználják. Kutatásom fő kérdése a külső közvetítési dimenzióhoz kapcsolódik, ahol a kőszínházak társadalmi felelősségvállalásának új útjait keressük.

A színház mint fórum - *Bürgerbühne*

A színház, a város és a polgári identitás összefüggéseinek kérdéseit a németországi *Bürgerbühne*-modell gyakorlatán keresztül vizsgálom meg.

„Civil” szereplők színpadra hívásának, a közösségi színháznak 2009-ben megjelenő formája a Németországban *Bürgerbühne*ként nevezett modell, amelynek missziója a városhoz való kapcsolódás és azoknak a csoportoknak a megszólaltatása, akiknek érdekképviselője hiányos, akiknek problémáival nem találkozunk a színházban. A színház fórumszerepét erősítik ezek az előadások, melyek a város lakóinak szerepeltetésével a lakosság problémáit és történeteit helyezik fókuszba. A *Bürgerbühne* közös ügyek mentén találkozási pontokat biztosít a lakosság különböző rétegeinek, lehetőséget teremtve arra, hogy megismerjék egymás tapasztalatait és látásmódját, és a sajátjaikat újraértékeljék ezek fényében. A *Bürgerbühne* elnevezés és a színházi modell megalkotása a Drezdai Állami Színházhoz kapcsolódik, itt ennek tagozataként működik.

A doktori értekezésemhez kapcsolódó alkotás

Bemutatok két közösségi alkotófolyamatot, melyek a színház és a város kapcsolatát építve valósítottunk meg az ÖrkényKÖZ műhelyben, emlékek és jelen kapcsolatának kontextusában.

Madách tér 6. – közösségi alkotómunka középiskolásokkal és a színház melletti épület lakóival
VII. kerületi élő útikönyv – fórum és közösségi alkotómunka hetedik kerületi lakosokkal

Az ÖrkényKÖZ műhely teljes programkínálatának és dokumentációjának elérhetősége:
koz.orkenyszinhaz.hu